

TL 2037 Türklerin Moğol ve Tunguz Kökenli Komşuları

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can Teziç

2. Hafta.

Evenk etnonimleri ve etnografyası

Bu geniş coğrafya içerisinde iklimin ve coğrafyanın belirleyici etkisi ile Evenkler iki temel etnografik gruba ayrılmışlardır.

Bu etnografik gruplardan ilki geyik yetiştiricisi ve avcı olan ve ağırlıklı olarak Yenisey nehrinden Ohot denizine kadar uzanan bölgede yaşamaktadırlar.

İkinci etnografik grup ise at ve hayvan yetiştiriciliği ile meşgul olduğu gibi yer yer tarımla meşgul olmaktadır. Bu grup, güney bölgeleri olarak adlandırılan Baykal ötesi (*Za-Baykal*), Moğolistan ve Kuzeydoğu Çin bölgelerinde ağırlıklı olarak yaşamaktadırlar.

Bu geniş alan ve farklı etnografik gruplar içerisinde Evenkler farklı etnonimler ile çevrelerindeki gruplar tarafından anılırken aynı zamanda kendilerini de farklı etnonimler ile tanımlamaktadırlar.

Geyik yetiştiriciliği ve avcılık ile uğraşan Evenklerin bir kısmı kendilerini insan anlamına gelen “*ile*” etnonimi ile tanımlamaktadırlar. Bu grup olarak Lena nehrinin yukarı kısımları, Vitma nehtinin alt bölgeleri ve Yenisey Nehrini besleyen Nijneye Tunguska nehri çevresinde yaşamaktadırlar.

Olekmi nehri havzasında yaşayan Evenkler ise kendilerini “*Mata*” olarak adlandırdıkları, Za-Baykal ve Zeyesko-uçurskogo rayonu çevresinde yaşayan Evenkler kendilerini “*Oroçyön*” olarak tanımlamaktadırlar.

Mançurya bölgesinde bulunan geyik yetiştiricisi Evenkler ise kendilerini “*Yeke*” olarak adlandırmaktadırlar.

Bunun dışında yine at yetiştiricisi olan Evenk gruplar ise boy ve bölgesel isimlerini korumaktadırlar.

Za-Baykal bölgesinde at yetiştiriciliği ile meşgul Evenkler “*Murçen*” atlılar olarak adlanırken, Kumara ve Gan-he yaşayan Evenk gruplar *Kumarçen* adı ile anılmaktadırlar.

Çinin kuzey bölgelerinde yaşayan Evenk gruplar ise Birarı (Biraçen), Solonı (Solon) veya Hinganskiye (Oroçen) olarak kendilerini adlandırmaktadırlar.

Evenklerin komşuları ise Evenkleri farklı şekillerde adlandırmaktadırlar.

Çinliler Evenkleri *Kilin* veya *Tsilin* olarak adlandırılırken yine Çin kaynaklarında Evenklerin *o-lun’-çun’*, *e-lun’-çun’* veya *oroçen* olarak şeklinde adlandırıldıkları da görülmektedir.

Mançurya da ise *Oronçun*, *Oroçen*, *Oroçan*, *Uronço* etnonimlerine rastlanmaktadır.

Benzer şekilde Nivhiler *Kili*, *Oroçi*, *Kile*, Ul’çi’ler ve Negidallar ise *Kile(n)* etnonimlerini kullanmaktadırlar.

Kilen ayrıca bir Evenk boyudur ve Ohot Denizi kıyılarında *Kilen* olarak adlandırılırlar.

Buryatlar ve Moğollar Evenkleri *Hamnegan* veya *Hamnıgan*, Batı Buryatlar *Kaldjakşin*, Yakutlar *Tongus* olarak adlandırırlar.

Ayrıca Hantlar. *Killem*, *Kullem*, Selkuplar. *Oljumal*, *Kir*, *Koubal-Kal'çakşi*, Asanlar. *Kolçakşin*, Ketler: *İnbatskiye* etnonimlerini Evenkler için kullanmaktadırlar.

Bu etnonimler içerisinde *Tunguz* veya *Tongus* etnonimleri tüm grupları kapsayacak bir biçimde geniş olarak kullanılır. Tunguz etnoniminin kökeni her ne kadar kesin olarak bilinmese de Orta Asya çıkışlı olduğu tahmin edilmektedir.

Temel Kaynak

Teziç, M.C. (2014). Evenklerin Toplumsal ve Siyasal Dönüşümleri. *Siberian studies (SAD)*, 2(5), s. 75-96.

Yardımcı Kaynaklar

Atknine V (1997) The evek' Language from the Yen'ses' to Sakhalin // Northern Minority Languages: Problems of Survival Senri Ethnological Studies (44) ss 109-121.

Narodı Sibiri, (1956) Pod Obşey Redaktsiey: S.P. Tolstova çelena – korrespondenta an SSSR, Narodı Mira Etnografiçeskiye oçerki, Moskva, Leningrad: İzdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, S 701-741.

Sirina A.A. (2012) Evenki i Evenı v sovremennom mire – Samosoznaniye, prirodopl'zovaniye, mirovozzreniye, Moskva: İzdatel'skaya firma «Vostoçnaya literatura».

Tugolukov V.A. (1980) Etniçeskiye korni tungusov, otvetstvenniy redaktor I.S. Gurviç, Enogenez narodov severa, Moskva: İzdatel'snvo «Nauka» Akademiya nauka SSSR, institut etnografii imeni N.N. Mikluho-maklaya.